

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 35 | augustus 2017 | 3

**Speuren naar sporen van
een 17e-eeuwse rector:
Jan Wourdanus**

**Drinkwater in Gouda tot
1945**

**Joost van Swansbel en
zijn gedenkteken in de
Sint-Janskerk**

**Contouren van een
predikant tussen twee heren:
Pieter Blauw**

**Gouwe Verhalen:
Wim Scholten**

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit, dr. Paul H.A.M. Abels, dr. Christiaan van der Spek, drs. Margreet Windhorst, drs. Paul van Horsen** (hoofdredacteur)
tekstredacteur: **drs. Kenny Louwen**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar**
(archeologie), **ir. Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal),
Nico J. Boerboom (foto's en afbeeldingen)
met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**
telefoon 0182-536053
e-mail: **pvanhorsen@kpnmail.nl**

secretariaat van die Goude: **Postbus 307, 2800 AH Gouda, telefoon 0182-534884**
e-mail: **info@diegoude.nl**

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Printmedia, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

Lid worden van Historische Vereniging die Goude: Het lidmaatschap kost 28 euro voor particulieren per jaar; bedrijven betalen 45 euro. U kunt zich opgeven via onze website. www.diegoude.nl
Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen.
Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: Een vrouw bij de waterpomp op de binnenplaats van Huize Groeneweg tegen de muur van de keuken, ca. 1910 (SAMH)

Welke archiefbezoeker van het Streekarchief is niet door Jan Willem Klein geholpen? Hij heeft vanwege zijn pensionering enige maanden geleden afscheid genomen van het archief. We zullen hem missen, maar we twijfelen er niet aan dat hij als medeoprichter van Gouda op Schrift en als winnaar van de Walvisprijs 2016 zijn tijd in de toekomst goed zal weten te besteden.

Als blijk van waardering voor zijn werk is het eerste artikel in dit nummer van de hand van Jan Willem Klein, Arjan van 't Riet en Marloes Rijkelijkhuisen. Een speurtocht van drie historici naar sporen van Jan Wourdanus, rector in de 17e eeuw van de Latijnse school in Gouda.

Je kunt er altijd op rekenen dat je schoon drinkwater in Nederland uit de kraan krijgt, maar in deze regio is dat niet meer vanzelfsprekend, zo is sinds enige maanden gebleken.

De alom bekende dr. Büchner pleitte in de 19e eeuw al voor schoner drinkwater. Harrie Timmer geeft in een eerste artikel een schets van de ontwikkeling van het Goudse drinkwaterbedrijf tot 1945.

Bij de borden in de Sint-Janskerk met namen van zeehelden hangt een bord van Joost van Swansbel. Hij vocht als kapitein van een compagnie bij Ameide tegen de Fransen. Bij recent archiefonderzoek naar de Hollandse Waterlinie kwam zijn naam naar voren. Henny van Dolder is natuurlijk de persoon om uit te zoeken, wie deze Joost was die in de Sint-Jan begraven moet liggen.

Wie Jacobus Blauw is, weten we uit het artikel van

Dr W.F. Büchner 1781-1855, stadsdoctor

Tanja Wassenberg over hem in het eerste nummer van dit jaar. In haar bijdrage over zijn vader, Pieter Blauw, doet zij uit de doeken wat voor een predikant hij was in de Sint-Janskerk.

Wim Scholten is fotograaf en heeft zijn talent jarenlang aan Die Goude ter beschikking gesteld.

Gert Jan Jansen had niet veel moeite om deze 89-jarige op zijn praatstoel te krijgen en hem zijn leven in Gouda uit de doeken te laten doen.

Paul van Horssen

Speuren naar sporen van een 17e-eeuwse rector: Jan Wourdanus, rector van de Latijnse school

Jan Willem Klein, Arjan van 't Riet en Marloes Rijkelijhuizen

Jan Cornelisz Wourdanus (van Woerden) werd in 1648, na de dood van rector Cornelius Traudenius van de Latijnse school in Gouda, aangezocht om deze op te volgen. Wourdanus is een beetje een schimmige figuur, met dien verstande dat er weinig over hem bekend is. Dit artikel brengt alle tot dusver bekende sporen van zijn leven samen uit een veelheid aan bronnen. Zo krijgt de schim van Wourdanus een beetje meer gezicht.

Het zoeken naar een persoon uit het begin van de 17e eeuw is niet altijd gemakkelijk. Doop-, trouw- en begraafboeken ontbreken meestal. Daardoor is de onderzoeker aangewezen op notariële en rechterlijke archieven, die slechts gefragmenteerde momentopnamen van levens weergeven. Ook de toegankelijkheid van deze bronnen is niet altijd optimaal. Wourdanus wordt in dit artikel gevolgd aan de hand van toevalstreffers. Hij was werkzaam in verschillende regio's en hij had eigendommen in plaatsen waar hij niet werkte of woonde. Naar aller waarschijnlijkheid zal hij daarom ook nog in vele andere bronnen voorkomen, maar daar is hij (nog) niet gevonden.

In 1930 is er al onderzoek gedaan naar Wourdanus bij het toenmalige gemeentearchief van Gouda. Een artikel in de *Goudsche Courant* van 14 mei vermeldt dat er on-

Drukkersmerken van Jan van Wourdanus

Drinkwater in Gouda tot 1945

Harrie Timmer

Niets is zo vanzelfsprekend als drinkwater. Als we de kraan opendraaien (of tegenwoordig openzwenken) is het daar: zo veel je maar wilt, altijd onder druk en van uitstekende kwaliteit. Deze beschikbaarheid van schoon drinkwater was niet altijd het geval. Eeuwenlang gebruikten de inwoners van Gouda achteloos het vervuilde water uit hun grachten, zijlen en sloten, met als gevolg dat terugkerende epidemieën als cholera zich makkelijk verspreidden. Pas tientallen jaren nadat de stadsdoctor W.F. Büchner had vastgesteld dat de kwaliteit van het water de sleutel was tot de bestrijding van cholera, werd in 1883 de Goudsche Waterleiding Maatschappij (GWM) opgericht. Hiermee behoorde Gouda tot de eerste tien Nederlandse steden met een waterleidingbedrijf.¹ Zoals overal ging de totstandkoming van de centrale drinkwatervoorziening niet vanzelf. In deze bijdrage wordt de ontwikkeling van de GWM tot 1945 beschreven. In de volgende bijdrage de periode van 1945 tot heden.

Dr Willem Frederik Büchner (1781 - 1855), stadsdoctor te Gouda

De rol van Dr. Büchner, cholera en de hygiënisten

Dr. W.F. Büchner, vandaag de dag vooral bekend door de Büchnerweg, legde in de 19e eeuw de basis voor de huidige drinkwatervoorziening in Gouda. In 1832 pleitte hij voor een commissie die zich moest richten op de bestrijding van de cholera. Deze kwam datzelfde jaar met aanbevelingen over verbeterde reinheid in het algemeen en de specifieke aanbeveling om dagelijks of iedere eb en vloed het water in de stad te ‘ververschen en door te spoelen’ omdat ‘men gedurende deze zomer een en andermaal heeft gezien, dat de visschen bedwelmd in de stadsgracht boven kwamen en in grote hoeveelheid konden worden opgeschept, doordien het water binnen de stad stinkende en bedorven was.’

In deze aandacht voor reinheid stond hij niet alleen. We kunnen hem rekenen tot de groep vooruitstrevende artsen die zich systematisch bezighield met ziektes als cholera: de hygiënisten. Deze richtten zich niet al-

Joost van Swansbel en zijn gedenkteken in de Sint-Janskerk

MOEDIGE KAPITEIN SNEUVELDE IN DE STRIJD OM AMEIDE

Henny van Dolder-de Wit

Wie de Sint-Janskerk bezoekt ziet aan de muren bij glas 27 en 28 zwarte borden met namen van bekende zeehelden die in nauwe relatie tot de stad Gouda stonden of er woonden. Een uitzondering hierop vormt de naam van Joost van Swansbel, die in 'Ameide aan de Lek' zou zijn gestorven. Totdat zijn naam bij recent archiefonderzoek naar de verdediging van de Hollandse Waterlinie onverwacht opdook als officier in het regiment van ene kolonel Bampfield.

Die was op 27 november 1672 met zijn compagnie betrokken bij een ongelijke strijd tegen de Fransen in het dorp Ameide.¹ De gevechten eindigden met moord, plundering en brandstichting. Hierbij sneuvelde ook kapitein Van Swansbel. Omdat hij niet uit Gouda afkomstig was, zijn er geen persoonlijke gegevens over hem bekend. Wel dat hij begin 1672 de eed aflegde in het door de Fransen belegerde Doesburg: 'Den 1 Februarij 1672 is Joost van Swansbel met sijn compagnie met behoorlicke patente ende attache van dese provincie binnen dese stadt gekomen, ende heeft deselve, neffens de Lieutenant Coert Swansbel in absentie des Vaendrichs den gewoonlicken eedt gepraesteert'. In april van dat jaar legde ook ene

1. J.P. Veerman, 'De Franse aanval op Ameide'. In: *Nieuwsblad Historische Vereniging Ameide-Tienhoven*, jg. 21/1- 2010, 31-36

Onderkant van glas 27 Sint-Janskerk (foto Nico J.Boerboom)
Zeeheldenborden Sint-Janskerk (foto Nico J.Boerboom)

Casper van Swansbel genoemde eed af. Mogelijk waren zij familie van elkaar.

Een bloedige strijd om Ameide

In de nacht van 26 op 27 november 1672, om vier uur in de morgen, openden de Fransen de aanval op Ameide

Contouren van een predikant tussen twee heren: Pieter Blauw (1723-1777)

Tanja Wassenberg

130

Tidings 2017

Wie de monumentale Sint-Janskerk binnenstapt ziet aan de noordwestelijke muur de predikantenborden hangen met daarop de imposante lijst van voorgangers die sinds 1573 aan de Hervormde Gemeente van Gouda waren of zijn verbonden. Tussen al die namen prijkt ook die van 'P. Blauw, 1755 van Breda'.¹ Pieter Blauw diende niet alleen 22 jaar in de Sint Jan, maar was ook de vader van Jacobus Blauw (1759-1829), een bekend Gouds patriot die in zijn leven hoge diplomatieke en politieke functies heeft bekleed in Indië, Nederland, Italië en Frankrijk. Een van zijn dochters Catharina Blauw (1765-?) trouwde in 1785 met prof. dr. Jan Bleuland (1756-1839).² Geen onbekende namen in de geschiedenis van Gouda. Daarom is het tijd om te zien wat we te weten kunnen komen over hun minder bekende vader.

Pieter Blauw (1723-1777) was geen geboren Gouwenaar. Hij kwam oorspronkelijk uit Rotterdam. Hij was de zoon van de Rotterdamse reder Roeland Blauw en diens echtgenote Maria van der Heijde. Het gezin woonde aan de Rijstuijn, waar Pieter samen met zijn broer en zijn twee zusters opgroeide.³ Vader Roeland was niet onbemid-

Priesterbord nr. 2 uit de Sint-Janskerk; P. Blauw 6e van linksboven (foto: Nico J. Boerboom)

Wim Scholten

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

“Hoe kom je eigenlijk aan mijn naam? Ik ben wel lid van Die Goude, maar ik zie geen kans om naar de lezingen te komen. Ik heb jou ook nooit eerder gezien. O, was het een tip van Ton Anders? Ja, die ken ik van de Fotoclub Gouda. En wat heeft hij over me gezegd? Dat ik iemand ben die graag vertelt? En dat ik via mijn camera in contact kwam met de Sint-Jan en de Oudheidkundige Kring? Nou, vooruit dan maar. Laten we beginnen.”

Wonen in Gouda

“Ik kom uit de Korte Akkeren. Om precies te zijn van de Bosweg. Daar ben ik op 25 juni 1929 geboren. Zowel mijn vader als mijn moeder zijn naar Gouda getrokken, omdat ze in Bergambacht en in Montfoort niet in hun levensonderhoud konden voorzien. Moeder kwam als dienstbode in huis bij de familie Dekker van de stalhouderij aan de Vest. Mijn vader, Jasper Scholten, was landarbeider of koudegrondtuinder, wat je maar wilt. Hij werkte zijn hele leven bij Prinsenbergh die zijn tuin had aan de Ridder van Catsweg, schuin tegenover de Hendrikshoeve. Ik ben de oudste van vier.

Twee zusters zijn overleden; mijn jongere broer leeft nog. Je kunt gerust zeggen dat wij arm waren, al is mijn vader nooit werkloos geweest. De huur en het eten konden betaald worden. Dan hield het op. Mijn vader kreeg het iets beter toen hij een jaar of zestig was. Hij ging toen functies vervullen bij de bond en bij de partij; ik bedoel dus het NVV en de Partij van de Arbeid. Zowel in 1962 als in 1966 werd hij gemeenteraadslid. Dankzij Drees had hij niet meer de financiële zorg voor zijn eigen

Wim Scholten (1929)

Wim Scholten (foto Nico J.Boerboom)

Wim Scholten en zijn twee zussen (collectie W.Scholten)

Auteurs

Jan Willem Klein was werkzaam bij het Streekarchief Midden-Holland en is onlangs gepensioneerd.

Arjan van 't Riet is werkzaam bij Gemeentearchief Alphen aan den Rijn.

Marloes Rijkelijkhuisen is werkzaam bij Gemeentearchief Alphen aan den Rijn.

Harrie Timmer studeerde geologie aan de VU en is sinds 1992 verbonden aan het waterbedrijf Oasen als onderzoeker en adviseur op het gebied van waterwinning en kwaliteit.

Henny van Dolder-de Wit is redactielid van de Tidinge en zeer actief in historisch onderzoek van Gouda.

Tanja Wassenberg is cultuurwetenschapper. Zij werkt aan een promotieonderzoek voor de Open Universiteit met de titel 'Alles wat bestond is uit malkander gewrongen. Het leven en werk van mr. Jacobus Blauw (1759-1829)'.

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'.

Agenda

LEZINGEN 2017

4 september **Gemke Jager en Corrie Perdijk**
Rijke boeren en arme turfstekers (n.a.v. het thema van Open Monumentendag)

6 oktober **Lustrumavond 85-jarig bestaan**
Die Goude (voor informatie: zie de Nieuwsbrief)

23 oktober **Mirjam van Veen**
500 jaar Reformatie

27 november **Sophie Oosterwijk**
Het kind door de eeuwen heen

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Speuren naar sporen van een 17e-eeuwse rector: Jan Wourdanus, rector (1648-1665) van de Latijnse school Jan Willem Klein, Arjan van 't Riet en Marloes Rijkelijhuizen	106
Drinkwater in Gouda tot 1945 Harrie Timmer	114
Joost van Swansbel en zijn gedenkteken in de Sint-Janskerk Moedige kapitein sneuvelde in de strijd om Ameide Henny van Dolder	127
Contouren van een predikant tussen twee heren: Pieter Blauw (1723-1777) Tanja Wassenberg	130
Gouwe Verhalen: Wim Scholten Gert Jan Jansen	137